

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ МУЗЕЙ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

1899-1999

МУЗЕЙ НА РУБЕЖІ ЕПОХ:
МИНУЛЕ, СЬОГОДЕННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ
(матеріали ювілейної міжнародної науково-практичної конференції)

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ МУЗЕЙ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

МУЗЕЙ НА РУБЕЖІ ЕПОХ:
МИНУЛЕ, СЬОГОДЕННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ
(матеріали ювілейної міжнародної науково-практичної конференції)

Київ 1999

Строкова Л.В.

(Київ, Національний музей історії України)

Василицький скарб з Черкащини із зібрання НМІ України та його філіалу — Музею історичних коштовностей України

В грудні 1925 р. до Всеукраїнського історичного музею ім.Т.Шевченка було передано скарб з с.Василиць біля м.Черкас (околиця сучасного міста), до складу якого входили 60 золотоординських срібних монет та 51 жіноча прикраса з срібла. Його було передано уповноваженим ВУАК по Черкащині О.Олександровим. Скарб, який знаходився в горщику, був знайдений в 1921 р. в садибі Насті Чемерис, розійшовся серед місцевих жителів. О.Олександров з великими труднощами зібрав його.

На сьогодні 47 жіночих прикрас зберігаються в МКУ, 4 жіночі прикраси, які до недавнього часу вважались безпаспортними, та монети (59) — у фондах НМІУ.

Повідомлення про знаходження Василицького скарбу було опубліковане в «Коротких звідомленнях ВУАК 1925 р.» (1926, с.103-104).

Два витих браслета, які були подані як безпаспортні, опублікувала Т.І.Макарова в монографії «Черневоє дело Древней Руси» (1986).

С.О.Беляева в монографії «Южнорусские земли во второй половине XIII-XIV в.» зазначила, що скарб було знайдено на території городища XIII-XIV ст. (1982).

Таким чином, на сучасному рівні Василицький скарб потребує детального вивчення. Розглянемо склад скарбу.

Найбільшу групу (27 од.) складають сьюльгами — пластинчасті застібки із замкнутими кінцями і довгими лопатями. Вони представлені в основному сьюльгами з плоскими широкими трикутними лопатями, прикрашеними зернено-сканним і нарізним орнаментом та з вузькими двоскатними лопатями. Деякі з них становлять комплект. Подібні сьюльгами мають аналогії серед фінно-угорських старожитностей XIII-XIV ст., зокрема у мордвимохши. (Алихова, 1954).

Персні (8 од.) представлені такими типами: щитковосерединними з черневим, чернево-гравірованим та гравірованим орнаментом та з вставками зі скла або гірського кришталю. Певні деталі в їх декорі характерні для давньоруських пернів XII-XIII ст.

Браслети (11 од.) всі з незімкнутими кінцями. Вони поділяються на гласко-опуклі, пластинчасті та двождолобчасті. Деякі з них із схематичними звірячими мордами на кінцях «болгарського типу» XIII-XIV ст. Два парних браслета виті зі сканним перевиттям та напаяними прямокутними наконечниками з черневим орнаментом. Т.І.Макарова вважала їх стилістично більш ранніми, але зазначала, що даних для їх датування недостатньо. Знаходження ж їх в комплексі з монетами та іншими прикрасами XIV ст. дає можливість розглянути питання про їх датування XIII-XIV ст.

Застібка у вигляді диска з отвором у середині, прикрашена сканно-зерневим орнаментом та двома бірозовими вставками. Подібні пряжки відомі серед знахідок в мордовських могильниках XIV ст. (Алихова А.Е., 1954).

Гудзик шаровидний, тиснений з двох платівок XIII-XIV ст.

Скроневі кільця (2 од.) перснеподібні з тонкого круглого в перетині дроту, широко відомі серед слов'янських старожитностей XI-XIV ст.

Скроневе кільце перснеподібне у вигляді «дракона» XIV-XV ст. Аналогічне походить з могильника Мамай-Сурка на Запоріжжі (Ельников М.В..1998)

Монети — золотоординські дирхеми XIV ст. та їх наслідування (59 од.). Наймолодші датуються 70-рр. XIV ст. (Визначення Г.А.Козубовського).

Таким чином, згідно з датуванням монет, Василицький скарб був захований не раніше 70-х рр. XIV ст., але до його складу входять і прикраси, які можуть датуватися більш раннім часом. Скарб за основним складом речей і їх походженням може пов'язуватися із золотоординськими центрами Поволжя. Матеріали Василицького скарбу становлять значний інтерес, оскільки вони є рідкісною знахідкою післямонгольського часу на території України і при подальшому детальному вивченні зможуть допомогти при датуванні та інтерпретації подібних пам'яток прикладного мистецтва.